

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDAGI MA'NAVY VA MADANIY TARAQQIYOT

Andijon davlat pedagogika instituti ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Keldiyeva Shahnoza Shuhratovna

*Andijon davlat pedagogika institutining Matematika va informatika
yo`nalishi 1- bosqich talabasi*

Maqsudova Rohatoy Madaminjon qizi

*Andijon davlat pedagogika institutining Matematika va informatika
yo`nalishi 1- bosqich talabasi*

Jalilova Mohichehra Iqboljon qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish bilan bir vaqtda ma'navi merosimizni madaniy qadriyatlarimizni tiklash va ularni xalqimizga etkazish borasida keng ko'lamda faoliyat olib borildi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyingi dolzarb muammolardan biri yangi tarixiy sharoitda jamiyat uchun munosib bo'lgan kishilarni tarbiyalashdan iborat bo'ldi. Mustaqil taraqqiyotimizning muvaffaqiyatining bosh omillaridan biri aynan xalqimizning boy ma'naviy merosga ega ekanligida ekanligini unutmashimiz kerak.*

Kalit so'zlar: *Ozod Sharofiddinov, Begali Qosimov, Nayim Karimov, erkin Karimov, Ahmad Aliev, Najmiddin Komilovlarning asarlari alohida o'rin egallaydi. T.Malikning romanlari, O.Matjon, O.Hojjeva, X.Sultonov, A.Suyun, Y.Eshbek, H.Do'stmuhammad, Sh.Salimova*

Tarixdan ma'lumki mamlakatimiz hudulari bir necha bor tashqi bosqinlarga duchor bo'lgan. Qaramlik va zulm ham xalqimizning irodasini buka olmadi, xalqimiz o'zligini yo'qotmadi. O'zining boy tarixi, urf -odatlarini, qadriyatlarini saqlab qola oldi. Chor Rossiyasi va sovet mustamlakasi davri xalqimiz ma'naviy merosiga, madaniy va ma'naviy boyliklarimizning talon-taroj qilinishi ham madaniyatimizni, urf-odatlarimizni yo'qota olmadi. Madaniyatimizga nisbatan yuritilgan bunday siyosat va yondashuv ko'lab tarixiy yodgorliklarimizni qarovsiz qolishiga, ularning buzilishiga, qo'lyozma kitoblarimizning nashr etilmay yoki tarjima qilinmay qolishiga sabab bo'ldi. Xalqimizni boy madaniyati, tarixidan mahrum qilishga harakat qilindi. Mustaqillik tufayli xalqimizning boy tarixi, madaniyati va ma'naviyati o'ziga qaytdi.

Ma'naviy meros tiklanadi. Ma'naviy meros qadim oia-bobodarimizdan bizgacha yetib kelgan ma'nviy boyliklar – siyosiy, falsafiy, qadriyatlar, urf-

odatlar, odob-axloq me'yorlari, ilm-fan yutuqlari, tarixiy, badiiy va san'at asarlari majmuidir. Madaniy meros asrlar davomida ota-bobolarimiz tomondan yaratilgan, sayqallarga madaniy –ma'naviy boyliklarimizdir. U jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida jamiyat ehtiyojlari tufayli yuzaga keladi, o'z davri hayotini aks ettiradi va keyinga avlodlar uchun ma'naviy meros bo'lib qoladi.

Respublika Birinchi Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlab o'tganidek, ma'naviyatning mohiyati shunchalik kengki, uni o'lchab ham, poyoniga etkazib ham bo'lmaydi. U inson uchun butun bir olamdir.

Bozor munosabatlari sharoitida ma'naviyat va ma'rifat ishlariga g'oyat katta e'tibor berilishi mustaqil O'zbekistonda yangi jamiyat qurishning o'ziga xos xususiyatlaridan biridir.

Bugungi kunda ma'naviy merosimizni, qadriyatlarimizni tiklash, xalqimiz, jumladan, yoshlarimiz ma'naviyatini boyitish, o'zligini anglash, xususan kelajagimiz bo'lgan, zamon talablariga javob beradigan yuqori malakali, ongli mutaxassis kadrlarni tayyorlash ularning ma'naviyatini yuksaltirishga yerishish g'oyat muhimdir.

Shu borada «Ma'naviyat va ma'rifat» jamoatchilik markazini tashkil qilish va ularning ish samaradorligini oshirishga qaratilgan 1994-yil 23-apreldagi va keyingi Prezident farmonlari Respublikada ma'naviy va mafkuraviy ishlarni yuksaltirishda katta ahamiyatga ega bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2000-yilning 2-iyunidagi Respublika ma'naviyat va ma'rifat kengashini qo'llab-quvvatlash to'g'risidagi yangi farmoni mamlakatimizda ma'naviy-ma'rifiy islohotlarni izchil amalga oshirish, milliy istiqlol g'oyasining asosiy tushuncha va tamoyillarini xalqimiz ongi va qalbiga singdirish borasida ulkan ishlarni amalga oshirishga qaratilgan muhim dastur bo'lgan edi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev tomonidan 2017-yil 28-iyulda qabul qilingan (PQ-3160) «Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida»gi qarori bilan Respublika Ma'naviyat targ'ibot markazi hamda Milliy g'oya va mafkura ilmiy-amaliy markazi birlashtirilib, Respublika ma'naviyat va ma'rifat markazi qayta tashkil etildi, uning dolzarb vazifalari belgilandi. Bu esa jamiyat hayotining ma'naviy-ma'rifiy asoslarini mustahkamlash, Vatanimiz taqdiri va kelajagi uchun dahldorlik va mas'uliyat hissini oshirish, yot g'oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni kuchaytirishga yo'naltirilgan targ'ibot tizimini yanada rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ajdodlarimizning bizgacha etib kelgan boy madaniy meroslarini o'rganish ham katta o'rin egallaydi. Shu sababli O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidam urf-odatlar, buyuk ota-

bobolarimizning bizga qoldirgan meroslarini o'rganish va targ'ib etish uchun keng yo'llar ochildi. Bu boradagi tadbirlar mustaqilligimizning dastlabki kunlaridanoq amalga oshirila boshlandi. Xususan, ma'naviy-ma'rifiy ishlarning rivojlanishi uchun davlat tomonidan katta mablag'lar ajratildi. O'zbekistondagi barcha davlat teatrlari, madaniyat uylari, san'at oliy o'quv yurtlari, folklor-etnografik guruhlar madaniyat o'choqlariga aylanib qoldi. Teatr sahnalarida yangi zamonaviy spektakllar qo'yila boshladi.

Mustaqillik bizning milliy-madaniy qadriyatlarimizning naqadar boy va teran tafakkur uslubini shakllantirishga imkoniyat ochib berdi. Oqibatda milliy qadriyatlarimiz jamiyatimiz taraqqiyotini tezlashtirish, yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda hamda ularni milliy iftixor ruhida tarbiyalashda qudratli tarbiyaviy negiz bo'lib xizmat qilmoqda.

Inson kamoloti va tarbiyasida muhim ahamiyatga yega bo'lgan jamiyat va shaxs ma'naviyatini yuksaltiruvchi tafakkur rivojida beqiyos ahamiyat kasb yetadigan milliy qadriyat shakllarining inson faoliyatiga singib borishi jamiyatning yuksalib borishiga sabab bo'ladi. Demak, ma'naviyat jamiyatning yuksalishi yoki inqirozga yuz tutishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Fan-texnika taraqqiyoti, zamonaviy kashfiyotlar insoniyatning qudratini oshiradi va yangi imkoniyatlarni vujudga keltiradi. Bunday holat insondan yanada yuksak ma'naviyat darajasiga ko'tarilishni talab yetadi. O'z navbatida, shaxsning ma'naviy yuksalishi uning ijtimoiy faolligini oshiradi va jamiyatning taraqqiyotini tezlashtiradi. Darhaqiqat, ma'naviyatni yuksaltirish shu kunning dolzarb vazifalaridan biri, kelajak poydevori bo'lmish yoshlar qalbi va ongiga boy ma'naviy merosni singdirish, mustaqillik g'oyalari singdirish asosida o'zida xulq-odob madaniyatini mujassamlashtirgan barkamol avlodni shakllantirish kunning asosiy vazifasidir. Zero xalqimiz oldida turgan ulkan maqsadlarga yerishish avvalo yoshlariga, ularning har tomonlama barkamol inson bo'lib voyaga yetishiga bog'liqdir.

Istiqloq arafasida ma'naviyat sohasiga beqiyos ye'tibor qaratilib, yurtboshimiz sa'y-harakatlari bilan tilimizda, demakki, ongu tafakkurimiz – dunyoqarashimizda ma'naviy boyliklar, ma'naviy tarbiya, xalq ma'naviy boyligi, xalq ma'naviyati, ma'naviy burch kabi tushunchalar yangidan shakllandi. Birgina misol: agar o'tgan asrning 70-80-yillarida chop yetilgan ikki jildli "O'zbek tilining izohli lug'ati"ga ham, o'n to'rt jildlik "O'zbek sovet yensiklopediyasi"ga ham "ma'naviyat" so'zi kiritilmagan, demakki, bu tushunchaga ta'rif berilmagan bo'lsa, 2009 yilda nashr yetilgan "Ma'naviyat: asosiy tushunchalar izohli lug'ati" nomli alohida kitobda odamzod uchun bebaho boylik bo'lmish ma'naviyatning ma'no-mazmuni, uning inson va jamiyat

hayotidagi tutgan o'рни, ahamiyati bilan bog'liq yeng asosiy tushuncha va atamalarning keng izohi berilgan.

Sobiq tuzum davrida inson ma'naviyati, xalq ma'naviyati, millatimizning ma'naviy merosiga nisbatan bir tomonlama yondashildi, ularga sinfiy va partiyaviy nuqtai nazardan baho berilgan. Yanada aniqroq aytadigan bo'lsak, yaqin o'tmishda ma'naviy merosning minglab durdonalari haqida so'zlash, yozish, targ'ib-tashviq qilish taqiqlangan yedi. Yuzlab ma'naviyat darg'alari milliy biquqlikda, dindorlikda ayblanib, qatag'on qilingan. Hatto, yaqin qarindoshining janozasida bo'lgani, ta'ziasiga borgani uchun yurtdoshlarimizga nisbatan jazo choralari ko'rilishi yeski tuzumning oxirgi yillarida odatiy holga aylangandi. Yurtboshimiz iborasi bilan aytganda, "bu tuzum o'z xalqining tarixini, uning ruhi va odatlarini, o'z avlod-ajdodini bilmaydigan manqurtlarga tayanar yedi".

Tarix sinovidan o'tgan haqiqat shuki, yezgu g'oyalarga, ma'naviy merosga, an'analar va zamonaviy talablarga asoslanmagan har qanday davlat tizimi uzoqqa borolmaydi. Bu haqiqatni yetmish yilning nari-berisida patorat topgan sobiq ittifoqning qismati yaqqol isbotladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, istiqlol yillarida amalga oshirilayotgan ma'naviy targ'ibot faoliyati o'zining mazmun-mohiyat va ahamiyati jihatidan yeski davrdagi "propaganda-agitatsiya ishlari"dan farq qiladi. Shunday qilib, madaniyat, ma'naviy meros, sivilizatsiyalar yutug'i jamiyat va inson manaviyatining rivojlanishida, ma'naviy barkamol avlodni voyaga yetkazishda katta ahamiyatga yega. Shuning uchun mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq o'tmishda toptalgan ma'naviy merosimizni tiklashga qat'iy kirishildi. Mustaqil mamlakatimizning Asosiy qonuni – Konstitutsiyaning 12-moddasida: "O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy hayot siyosiy institutlar, mafkuralar va fikrlarning xilma-xilligi asosida rivojlanadi. Hyech qaysi mafkura davlat mafkurasi sifatida o'rnatilishi mumkin emas", deb belgilab qo'yilganini eslash maqsadga muvofiqdir. Bugungi kunda olib borilayotgan ma'naviy targ'ibot-tashviqot jarayoni zamirida yurtimizdagi turli millat, ijtimoiy toifa, kasbu korga mansub bo'lgan kishilarni ma'naviy tajovuzlardan asrash, ularni ogohlikka chorlash, mavjud xavf va tahdidlarning oqibatlarini anglab yetish, ular haqida jamoatchilik fikrini shakllantirish, eng muhimi, milliy g'oya asosida xalqni birlashtirish, jiplashtirish, yosh avlod ongi va qalbida yezgu g'oyalarga sadoqat tuyg'ularini tarbiyalashga qaratilgan tizimli va aniq maqsadli amaliy harakatlar mujassamdir.

Jamiyat taraqqiyotida ro'y berayotgan o'zgarishlarni tushunish, hur fikrlilikka intilish kishilarni istiqlol yo'lidan olib boruvchi g'oyaviy qarashlar hozirgi kunning asosiy vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Jamiyatimizda siyosiy mustaqillikka yerishib iqtisodiy, madaniy-ma'rifiy ishlar amalga oshirilayotgan bir vaqtda milliy istiqlol g'oyasi va mafkurasi birinchi Prezidentimiz aytganidek, «suv bilan havodek zarurdir». Busiz, ya'ni fikrlash, e'tiqod o'zgarmasdan bozor munosabatlariga o'tish davrida ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy barqarorlikka yerishish murakkab vazifadir. I.A.Karimov milliy mustaqillik g'oyasining zarurligi to'g'risida gapirar ekan «O'zining kelajagini qurmoqchi bo'lgan har qanday davlat yoxud jamiyat, albatta o'z milliy g'oyasiga suyanishi va tayanishi kerak», - deb ta'kidlaydi va milliy istiqlol mafkurasining vazifasini ko'rsatib uning: «...asl ma'nosi eskicha aqidalardan xoli bo'lgan, mustaqil va yangicha fikrlovchi kishilarni tarbiyalashdan iborat», -deydi.

Mustaqillik g'oyasi va mafkurasining xalqimizga to'g'ri yo'l ko'rsatuvchi, uni birlashtiruvchi, buyuk maqsadlar uchun butun kuchlarimizni uyg'unlashtiruvchi ahamiyatini nazarda tutib birinchi Birinchi Prezidentimiz

I.A. Karimov mustaqillikning dastlabki davrida, 1993-yil 6-may O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining II chaqiriq, XII sessiyasida «Oldimizda turgan eng muhim masala, bu-milliy istiqlol mafkurasini yaratish va hayotimizga tadbiq etishdir», -degan edi. Kishilarimizni qaysi toifa va guruhda bo'lishidan qat'iy nazar ma'naviy inqirozdan chiqaradigan yagona milliy g'oya atrofida birlashtiradigan birdan-bir qudratli kuch ana shu milliy mustaqillik mafkurasidir.

Yagona maqsad, yagona g'oya bo'lmasa jamiyat inqirozga uchraydi, halok bo'ladi. Buni biz yaqin va olis o'tmishdagi tariximizdan bilamiz.. Milliy istiqlol g'oyasi O'zbekiston respublikasining ko'p millatli omilini saqlab qolishi va uni rivojlantirishdek buyuk maqsadni o'zining adolatli, insonparvar huquqiy jamiyat qurish yo'lidagi ustuvor yo'nalish deb qaraydi. «O'zbekiston vatanim manim» g'oyasi barcha o'zbekistonliklarning dilidan o'rin olgan. Bu fikrlarning tasdig'ini «Ijtimoiy fikr» markazi tomonidan 1999-yilning iyun oyida o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlarning natijasida ko'rish mumkin. Qoraqolpog'iston Respublikasi, Samarqand, Toshkent, Farg'ona viloyatlari va Toshkent shahrida 1350 respondentlar ishtirokida o'tkazilgan tadqiqotda o'zbeklardan tashqari tojik, qozoq, tatar, qirg'iz, rus, ukrain, belorus millatlari vakillari O'zbekistonda millatlararo va fuqarolik barqarorlikning sabablari nimada?-degan savolga yakdillik bilan quyidagicha javob berdilar: 59,5%- Respublika Birinchi Prezidenti I.Karimovning oqilona siyosati, 31,3% - davlatning oddiy xalq to'g'risidagi g'amxo'rliqi, 22%-o'zbek xalqining bag'rikengligi, 15,3%-iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy hatotdagi barqarorlik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Keldiyeva, S. (2024). TURKISTONDAGI JADID YANGI USUL MAKTABLARINING AHAMIYATI. Interpretation and researches, (4 (26)).
2. Shaxnozaxon, K. (2023). JADID MA'RIFATPARVARCHLIK NAMOYONDALARINING IJTIMOIIY-SIYOSIIY, FALASAFIIY QARASHLARI. World scientific research journal, 15(1), 234-238.
3. Shaxnozaxon, K. (2023). JADID ZIYOLILARINING MILLIIY MA'NAVIY ATIMIZDAGI AHAMIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 20(7), 35-38